

Asia: VN/27438/2023

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitysluonnos EU:n datasäädöksen täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa ja toteaa seuraavaa.

Verkkoon liitettyjen tuotteiden ja niihin liittyvien palveluiden käytöstä tuotettuun dataan kohdistuvat oikeudet ja velvoitteet

Hallituksen esitysluonnoksessa on todettu (s. 1), että esityksellä olisi vaikutuksia toimivaltaisiksi viranomaisiksi nimettäviin viranomaisiin sekä niiden yritysten toimintaympäristöön, jotka asettavat markkinoille tai ottavat käyttöön datasäädöksen sääntelyn piiriin kuuluvia tuotteita ja palveluita.

Kuntaliitto muistuttaa, että myös kunnat hyödyntävät toiminnassaan erilaisia IoT-ratkaisuja. Kyse voi olla esimerkiksi erilaisten koneiden toiminnanohjauksesta, älykkäästä liikenteestä, kiinteistöjen sisäilman mittauksesta, älykkäämmästä kameravalvonnasta tai ulkoilupaikkojen valaistuksen ohjauksesta. Verkkoon liitettyjä laitteita ja niihin liittyviä palveluita koskevan sääntelyn osalta Kuntaliitto katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa tulisi selkeyttää, missä rooleissa (esim. datan haltija, käyttäjä, vastaanottaja) kunnat ja kuntien omistamat yritykset voivat toimia, millä edellytyksillä ja mitä oikeuksia ja velvoitteita säädös niille tuo. Valtionvarainministeriön julkaisussa 22/2025 (Ohje kuntia koskevan lainsäädännön valmisteluun ja taloudellisten vaikutusten arviointiin, s. 32) on todettu, että EU-säännösten toimeenpanossa vaikutukset kuntien kustannuksiin ja hallintoon tulee arvioida silloinkin, kun säännösten sisällön suhteen ei olisi kansallista liikkumavaraa eikä vaikutusten arvioinnilla voitaisi vaikuttaa varsinaisesti säännösten toimeenpanoon. Kuntaliitto katsoo, että datasäädöksen toimeenpanossa ei ole riittävällä tavalla yksilöity kuntiin kohdistuvia vaikutuksia. Datasäädöksen johdonmukainen soveltaminen paikallishallinnossa edellyttää kuitenkin kuntiin ja kunnan omistamiin yrityksiin kohdistuvien vaikutusten tunnistamista sekä riittävää etukäteistä neuvontaa ja ohjausta.

Viranomaisiin kohdistuvien vaikutusten osalta hallituksen esitysluonnoksessa on todettu (s. 30), että datasäädöksellä ja sitä täydentävällä sääntelyllä ei yleisesti arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia julkisen hallinnon tiedonhallintaan. Tältä osin Kuntaliitto pyytää esityksen jatkovalmistelussa

kiinnittämään huomiota siihen, että kunnan rooli on eri kuin esimerkiksi valtion viranomaisten. Kunnat järjestävät monipuolisesti erilaisia palveluita ja lakisääteisten tehtävien lisäksi kunnat voivat ottaa itselleen hoidettavaksi vapaaehtoisia tehtäviä. Kunnilla on myös itsehallinnon edellyttämä harkintavalta päättää esimerkiksi tehtävien organisoinnista ja palvelujen tuottamistavasta.

Datan asettaminen julkisen sektorin elimen saataville poikkeuksellisen tarpeen perusteella

Datasäädöksen kansallista täytäntöönpanoa koskevassa arviomuistioluonnoksessa on todettu (s. 73), että jatkovalmistelussa olisi julkisuuslainsäädännön kannalta tärkeää saada viranomaisilta arvioita siitä, kuinka usein viranomaiset tulisivat turvautumaan datasäädökseen kansallisen lainsäädännön sijaan tieto- ja saadakseen, sekä siitä, mihin tarkoituksiin tietoja saatettaisiin pyytää sekä mitä nämä tiedot voisivat olla. Näin voitaisiin arvioida sitä, miten todennäköinen olisi tilanne, jossa asiakirja olisi julkinen julkisuuslain nojalla, mutta sen luovuttamiseen kohdistuisi datasäädöksen 19 artiklan 2 kohdan b alakohdan tarkoittama rajoitus. Lisäksi voitaisiin arvioida sitä, olisiko kansallisessa lainsäädännössä tarpeen säätää salassa pidettäväksi sellaisia tietoja, joita datasäädöksen nojalla voitaisiin pyytää ja joita ei ole tällä hetkellä säädetty salassa pidettäväksi.

Kuntaliitto korostaa tällaisen arvioinnin laatimisen tärkeyttä. Sääntelyn vaikutusten arvioimiseksi myös kuntien kanssa on käytävä keskusteluja, kuinka usein ne tulisivat turvautumaan datasäädökseen tietojen saamiseksi kansallisen lainsäädännön sijaan, mihin tarkoituksiin tietoja saatettaisiin pyytää ja mitä nämä tiedot voisivat olla.

Seuraamussääntely

Hallituksen esitysluonnoksen (s. 67) mukaan on käytännössä mahdollista, että sellaisia tilanteita, joissa viranomaiselle tai muulle julkisen sektorin toimijalle määrätään hallinnollinen seuraamusmaksu datasäädöksen rikkomisesta, voisi ilmetä. Hallituksen esitysluonnoksessa (s. 67) on todettu, että seuraamuksia koskeviin säännöksiin ei sisälly jäsenvaltioille osoitettua mahdollisuutta harkita, voidaanko viranomaisille ja muille julkisen hallinnon elimille määrätä kansallisesti hallinnollisia seuraamusmaksuja ja missä määrin. Edelleen hallituksen esitysluonnoksessa (s. 68) on todettu, että esityksessä ei ole katsottu mahdolliseksi säätää vastaavaa viranomaispoikkeusta kuin esimerkiksi tietosuojalaissa on, koska datasäädös ei jätä kansallista liikkumavaraa sen suhteen, voiko jäsenvaltio päättää jättää viranomaiset seuraamusmaksusääntelyn soveltamisalan ulkopuolelle.

Ehdotetun datan hallinnan ja jakamisen valvonnassa annetun lain 3 luvussa säädettäisiin hallinnollisista seuraamusmaksuista. Ehdotetun sääntelyn mukaan seuraamusmaksu voitaisiin määrätä esimerkiksi datan haltijalle (14 §), käyttäjälle (15 §), kolmannelle osapuolelle (17 §), datan vastaanottajalle tai kolmannelle osapuolelle (18 §) sekä data-avaruuksiin osallistuvalla (20 §). Kuten aiemmin lausunnossa on todettu, Kuntaliitto korostaa, että esityksen jatkovalmistelussa tulee selkeyttää, missä datasäädöksen mukaisissa rooleissa kunnat ja kuntien omistamat yritykset voivat toimia ja mikä vaikutus seuraamusmaksuja koskevalla ehdotetulla sääntelyllä niihin on.

Kuten hallituksen esitysluonnoksessakin (s. 67–68) on todettu, Kuntaliitto korostaa, että perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan viranomaiselle määrättävä hallinnollinen seuraamusmaksu on Suomessa vieras menettely. Kuntaliitto katsoo, että perustuslakivaliokunnan tulkintakäytäntö voitaisiin huomioida esityksen jatkovalmistelussa esimerkiksi niin, että seuraamus viranomaiselle säädettäisiin erilaiseksi kuin yksityiselle.

Neuvonta

Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, että valvontaviranomaisilla tulee olla riittävät resurssit ja asiantuntemus neuvonnan tarjoamiseen myös kuntasektorilta esiin nouseviin datasäädöksen soveltamista koskeviin kysymyksiin. Kuntaliitto kantaa huolta valvontaviranomaisten, kuten kuntien kannalta tärkeässä roolissa olevan tietosuojavaltuutetun (TSV), riittävästä resursoinnista tehtäviinsä liittyen. Toive siitä, että TSV:tä olisi mahdollista kuulla nykyistä useammin suunnitellun henkilötietojen käsittelyn osalta, on noussut esiin myös tietosuojalainsäädännön kokonaisuudistusta koskevassa oikeusministeriön koordinaatioryhmän väliraportissa (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:25, s. 59–60).

Pauni Markus
Suomen Kuntaliitto ry

Jormanainen Jaana
Suomen Kuntaliitto ry